

ria en lloc de l'italianitzant cast. i cat. *fachada, fatxada* que s'havia usat en el XIX]; *façana* era un mot de vella tradició catalana que els nostres grans medievals aplicaren a cada un dels grans sectors costers de les grosses illes mediterrànies (Sicília en particular, on es distingien les tres façanes, *façana de dintre*=N., *façana de fora*=S.): «ad partes Sicilie --- a quocumque loco elegeritis caricare, sive in *fassana* intrinseca, sive extrinseca», doc. barceloní de 1294 (Bofarull, *Ant. Marina Cat.*, 72).

Com també en la cròn. de Desclot i, sovint, en Muntaner: «de Tèrmens <Termini> partiren, e anaren assetjar la vila de Xaca <Sciacca>», qui és en la *façana* de fora, e segurament que és la pus feble vila e la menys forts de Sicília», § 197 (Casac. VI, 14.21), «féu la via de Tràpèna, e confortà e vesità tota la *fasana* de dintre, entró fo a Líper» (§ 93), «lo senyor Rey --- apellà an Simon de Montoliu, e manà-li, davant tuyt, que li retés lo castell de Gerba e la torra dels Querquens, e que per ell ho deliuràs a mi --- e yo dix-li --- farets manament al thresorer e al maestre portolà, e a tots los oficials --- vostres que són en la *fasana* de fora, que tot quant yo demanaré per mes lletres, me sia remès, axí diners com vitoaylles» (§ 251).

Facera, més sovint escrit *fassera*, molt imperfectament definit 'ramal d'una sèquia' i 'lloc estret per on es passa' per Griera i AlcM: és un terme lleidatà i del Baix Urgell, que en realitat és el caixer o ribatge que es fa a una sèquia (realment s'hi sol passar i és lloc estret): «una *fassera* o ribatge construït per sostenir el caixer de la sèquia d'Alcarràs» (Lladonosa, *Ciutat de Lleida*, ed. Bàrcino, p. 110, també pp. 26 i 152). És doncs, l'equivalent del cast. ant. *fazera*, *-cera*, 'façana d'edifici', 'cada un dels costats d'un carrer, d'un camí, etc.', cast. mod. *acera* 'vorera d'un carrer' (DCEC, ACERA) i que l'alt-arag. *facera* 'cada un dels vessants dels grans massissos de roquisser rost' que hi ha entorn del Mont Perdut i el Vignemale (*facera de Artluengo, facera del Petruso*, entre la Vall de Tena i les Valls de Gavarnia: Lanuza, 1965). *Faceró* [-ss, Griera, BDC xx, 195].

Antifaç, pres del cast. *antifaç*.

Sobrefaç: calc de la paraula llatina, en lloc de la forma usual *superfície*, presa, per via sàvia, del llatí *superficies*, pròpiament 'la cara de sobre' (format amb ll. *super* + *facies*, amb degradació vocàlica de la *a* breu en síl·laba oberta en passar a interna) [Lacav. «a la *superfície* de la terra: a cara de terra: summo solo»]; *superficial* [id.]; BMetge ja emprà *superficialment*: «per abreujar tocaré *superficialment* alguns dels principals vicis que has dit ésser en les dones» (*Somni IV*, Riq., 352.8).

¹ En lloc d'*estar en fatxa* el bon ús i tradicional en català, recomanat per Ruyra (O. C., 848c) és *aguantar-se, o mantenir-se, proa a vent*.

Facció, faccions, V. *fer*

FACÈCIA, 'ocurrència graciosa', i després 'cosa

que es conta o es fa, graciosa o notable', pres del ll. *facētia* 'dita jocosa', 'broma', derivat de *facētus* 'elegat', 'urbà', 'graciós', 'que fa riure'. □ 1.ª doc.: 1460, Jaume Roig.

⁵ Accentuat *facecia* potser per llicència poètica: en la tertúlia de xafarderes saberudes, de la muller del protagonista: «après jugaven / --- / més dir rahons, / desvarions, / e meravelles / de cent novelles / e *facecies*, / philosophies / del gran Plató / ---» (*Spill*, 2865); algunes vegades en el *Liber Eleg.* de Joan Esteve: «rigueren-se de la *facècia* o suavitat de l'home» <recordem que en ll. clàssic l'*homo insuavis* era el desagradable o grosser>: riserunt hominis festivitatem» (f^o q v 5, col. 1), «una bella burla o *facècia*: dictum facetum» (ibid., f^o t v. 5, col. 3).

En català el mot ha tendit a entrar en un to popular i colloquial de llenguatge, en què ha caigut cada cop més en l'òrbita dels derivats de *fer*, amb diversos matisos, amb el comú denominador de cosa notable, sigui com a dita molt remarcable referent a una cosa feta, o com a dita dita entretinguda; ja apunta alguna cosa d'això en el derivat usat per Jaume Roig: «noves rimades, / comediades, / aphorismals, / *façessials*, / no prim scandides / ---» (*Spill*, 884). És natural l'evolució cap al sentit de 'feta que la gent es contem en reunions, assentades, àpats, etc.', justament perquè aquestes fetes solen ser gracioses, entretingudes, de bona companyia, altrament ja no serien recordades i tornades a contar', i hom s'agrada en tals ocasions d'un contingut humorístic. P. Coromines s'apuntava en una anada a l'Empordà el 1926, la que contaven popularment molts gironencs: «la *facècia* dels frares de Besalú: que es morien, es morien, fins que varen determinar d'atipar-se com uns lladres i... petí qui peti!»

Altres vegades va atenuant-se més el matís humorístic, i resta el contingut de 'cosa notable, ponderable, digna de ser contada (entre amics, etc.)': «retrocedia, espetegant les ales, amb una pressa insòlita, llensant tals crits d'esglai que totes les feines dels voltants havien esment de la *facècia*», PBertrana (*Proses Bàrbares*, p. 48); «explica't d'un cop! —És una *facècia* xalada», JRuyra (*La Parada*, 53). D'ús ben popular també a totes les Illes, i en especial a les dues menors: «Rodant, rodant, fent es ridícul caragol, arribà a sa posada de Son Fè: na Marieta, ben endiumenjada, estava a sa finestra, per veure la *facèssia*, i plaure's amb sa venjança», Camps Merc. (*Folkl. Men.* II, 22); eiv. «*fassessia*: desaguisado, hecho desgraciado» (PzCabr.).⁵⁰ I recordem el títol de la gran trilogia de Coromines: «Les dites i *facècies* de l'estrenu filàntrop En Tomàs de Bajalta».¹

DERIV.: *Faceciós* [Lacav.: «*facetus*, lepidus, festivals crits d'esglai que totes les faïnes dels voltants havus --- home *faceciós*: homo --- festivi sermonis, lepidis moribus; *discurs faceciós*: sale conditus et facetiis sermo», «*facesiosament*: facete, lepide, festive»]. *Facet* ant., pres del ll. *facētus*. [*Fasset* títol del poema del S. XIV o c. 1400, espècie d'art amatòria, que Morel-Fatio, *Rom.* xv, 192, definia «pas seulement plaisant,